

Undersøgelsen af NSDAP-AO's danske gren og dens repræsentanter er først og fremmest værdifuld i kraft af sin kortlægning og identifikation af store dele af dens ledende lag og medlemmernes sociale baggrund og for at bringe NSDAP-AO's ledere i Danmark, særlig Julius Dalldorf, frem i lyset. Vi har endnu til gode at høre, hvilken politik organisationen førte og med hvilken gennemslagskraft. Gerne med lidt færre moralske anfægtelser.

Joachim Lund

| ELSE HANSEN: *Professorer, studenter og polit.er. Om velfærdsstatens universitetspolitik 1950-1975*, Museum Tusulanums Forlag, København 2017, 436 s., 359,95 kr.

Studenteoprøret i 1968 og den efterfølgende styrelseslov for universiteterne, der blev vedtaget i 1970, er to afgørende begivenheder i den nyere danmarkshistorie. For dansk universitetspolitik betød udviklingen, at professorvældet blev nedbrudt, og det moderne masseuniversitet voksede frem. I historieforskningen fremstår de to begivenheder ofte isoleret og som et brud med den hidtidige universitetspolitik. Det tjener Else Hansen til ære, at hun i bogen *Professorer, studenter og polit.er* graver adskillige spædestik dybere. Således fokuserer hun på perioden fra begyndelsen af 1950'erne til midten af 1970'erne og undersøger universiteternes forandring i lyset af efterkrigstidens samfundsudvikling og politikernes velfærdsstatsidealer. Bogen præsenterer en grundig, arkivbaseret udforskning af velfærdsstatens universiteter, der bygger på Hansens mangeårige arbejde med de sidste 70 års danske uddannelsespolitik.

Else Hansen argumenterer overbevisende for, at de epokegørende universitetspolitiske begivenheder skal ses som et udtryk for stigende statslig indflydelse på universitetsområdet og som et led i en længere udvikling, der tog sin begyndelse i den tidlige efterkrigstid. Fra 1950'ernes begyndelse til vedtagelsen af styrelsesloven var der en konstant forhandling og sommetider konflikt mellem velfærdsstatens samfundsplanlæggere og universiteternes tradition for selvstyre. Hansen tegner et billede af udviklingen, hvor statens påvirkning af universiteterne gik fra at være kompenserende i 1940'erne og 1950'erne til planlæggende i 1960'erne og styrende fra 1970'erne og frem.

Som bogens titel antyder, fokuserer Hansen på tre aktører: politikere og statslige planlæggere, universitetets egne autoriteter (professorer) og studenterne. De statslige planlæggere anlagde et økonomisk og samfunds-fagligt perspektiv på universitetspolitikken og koncentrede sig om at få universiteterne til på bedst mulig måde at opfylde

samfundets krav. Professorerne fokuserede på de akademiske normer og friheder og anlagde et lærdomsperspektiv på universiteternes rolle. Studenterne var optaget af bedre studieforhold og studierens indhold, herunder mere medbestemmelse. Selvom de studerendes politiske orientering i løbet af 1960'erne svingede over til det nye venstre, og de samtidig markerede sig mere højtlydt, viser Hansen, at de studerendes krav om medbestemmelse havde været på tegnebrættet fra begyndelsen af 1950'erne. Studenteroprørets succes skyldtes, at de studerendes interesser på det tidspunkt faldt sammen med de statslige planlæggeres, idet begge parter ønskede at nedbryde professorernes magt. Alliancen var dog skrøbelig. Efterfølgende styrkede oprettelsen af Direktoratet for de Videregående Uddannelser Undervisningsministeriets mulighed for centralt at planlægge universiteternes fremtid, og de studerende måtte nedjustere deres krav.

Hansen viser, hvordan de gevaldige samfundsforandringer, det danske samfund gennemgik i løbet af 1950'erne og 1960'erne, påvirkede universiteternes forhold. I takt med at landbrugssamfundet blev til industrisamfund, forandrede universiteternes opgaver, økonomi og organisering sig. Der kom i 1960'erne langt flere studerende end forudset, nye universiteter etableredes i Odense, Aalborg og Roskilde i 1970'erne, og fra 1950'erne blev der oprettet statslige fonde til forskning og uddannelse. Efterspørgslen efter kandidater, der kunne bidrage til fremtidens velfærdssamfund, var stærkt voksende, og det var ønsket om forskning i ny teknologi også. Styrelsesloven i 1970 ændrede afgørende ved universitetets selvstyre, idet universiteterne for første gang blev genstand for samlet lovgivning.

En af bogens styrker er, at Hansen ved at fokusere på universitetspolitikken tydeliggør dilemmaet mellem velfærdsstatens idealer om individuel frigørelse på den ene side og statens stigende indflydelse, planlægning og omfordeling på den anden side. De politiske ambitioner med velfærdsstaten lagde vægt på individets muligheder for deltagelse og på nedbrydning af økonomiske og sociale skel gennem uddannelse. Samtidig nødvendiggjorde de store tanker om social omfordeling en stærk stat, der styrede efter samfundsøkonomiske hensyn. I forhold til universitetet medførte de studerendes forøgede indflydelse fra 1970 også en indskrænkning af universitetets autonomi og selvstyre, der især kunne mærkes ved senere reformer.

Bogen består af fem afsnit, der kronologisk gennemgår udviklingen fra et relativt lukket universitetssystem, hvor selvstyre og begrænset statslig indflydelse gjorde sig gældende, til en politik, der underlagde danske universiteter de politiske og samfundsmæssige ønsker.

Første kapitel præsenterer bogens centrale aktører og skismaet mel-

lem det selvstyrende universitets akademiske friheder kontra velfærdsstatens idealer.

Andet kapitel fokuserer på universiteternes begyndende tilpasning til samfundets krav, de studerendes økonomiske vilkår og opfattelse af universiteterne. Kapitlet demonstrerer, hvordan spørgsmålet om de studerendes vilkår allerede påvirkede diskussionerne om universiteternes vilkår i 1950'erne. Hansen viser eksempelvis, hvordan studerendes og ansattes protester i begyndelsen af 1950'erne ledte til oprettelse af Ungdommens Uddannelsesfond og Statens Almindelige Videnskabsfond.

Tredje kapitel analyserer velfærdsstatens universitetspolitik i perioden 1957-1967. Her viser Hansen, hvordan den politiske tro på, at uddannelse udjævner klasseforskelle, afspejlede sig i planlægning af fremtidens universiteter. Her forskød det politiske fokus sig fra forskning til uddannelse. Et af de afgørende spørgsmål bestod i, hvad der skulle vægtes højest: samfundsøkonomiske eller lærdomsmæssige hensyn. Her viste det sig, at regeringen fulgte det nyoprettede økonomiske sekretariats henstilling om samfundsøkonomien i modstrid med universiteternes egne ønsker.

Fjerde kapitel diskuterer studenteroprørets betydning fra 1968, hvor studenternes protester gav genlyd i hele Danmark, til 1974, hvor Direktoratet for de Videregående Uddannelser blev oprettet. Det er kernekapitlet i fortællingen, hvor Hansen understreger sin pointe om, at statens engagement i universiteterne fra da af fulgte en langt mere styrende strategi, og at universiteterne måtte opgive både økonomisk og politisk indflydelse på egne forhold.

Det femte kapitel konkluderer og opsummerer, så pointerne står tydeligt. Til glæde for læseren er bogen rigt forsynet med bilag og oversigter over bl.a. udvikling af antallet af studerende, kønsfordelingen, periodens forskellige kommissioner og udvalg og gennemgang af universiteternes stillingsstruktur.

Da den eksisterende litteratur er sparsom og primært behandler styrelsesloven fra 1970 i lyset af det danske studenteroprør og 68-historien, er der i høj grad brug for en undersøgelse som denne. Værkets røde tråd fastholdes med den grundige gennemgang og faste fokus på de tre hovedaktører. Dog er bogen præget af en noget tør gennemgang med for mange unødvendige gentagelser og opremsninger af positioner. Derudover kunne det have været berigende, hvis forfatteren havde knyttet undersøgelsens konklusioner til en diskussion af universitetspolitikens udvikling fra 1970'erne og frem til i dag. Hansen fremhæver i indledningen, at globaliseringens pres på forskningsområdet resulterede i universitetsloven i 2003, der ikke tog udgangspunkt i tradition eller historie, men ønskede at tilpasse universiteter-

ne til erhvervslivets ønsker og konkurrencen med udlandet. Desværre følger Hansen ikke op på dette indledende perspektiv i det sidste afsluttende kapitel. Det kunne have været interessant, hvis Hansen med sin viden om velfærdsstatens universitetspolitik eksempelvis havde diskuteret erhvervslivets aktuelle krav til kandidater eller udviklingen fra universiteter med egne folk på lederposterne til bestyrelser med eksterne medlemmer og ansatte ledere.

Det er dog mindre desiderata til en glimrende, berigende og seriøs undersøgelse af universiteternes historie i Danmark. Bogen er ikke kun et stærkt bidrag til universitetshistorien. Else Hansen har med *Professorer, studenter og politiker* leveret et solidt bidrag til udforskningen af velfærdsstatens historie, idealer og påvirkning af det danske samfund.

Jesper Vestermark Køber

| DINO KNUDSEN: *The Trilateral Commission and Global Governance. Informal Elite Diplomacy, 1972-82*, Routledge, London & New York 2016, 272 s., 115 GBP.

Dino Knudsen har skrevet en internationalt anlagt analyse af Den Trilaterale Kommission og dens rolle i *global governance* og moderne diplomati frem til 1982. Der er tale om et pionerarbejde, der i otte fokuserede kapitler gennemgår Kommissionens oprindelse, organisation, virke og betydning. Bogen er baseret på Dino Knudsens ph.d.-afhandling ved Københavns Universitet 2013 og bygger i vidt omfang på arkivstudier, ikke mindst på Den Trilaterale Kommissions egne arkiver, som Knudsen har haft adgang til, ligesom han har haft mulighed for at deltage som observatør ved flere af Kommissionens møder.

Den Trilaterale Kommission blev grundlagt i 1973 af David Rockefeller og Zbigniew Brzezinski, der modsat traditionalister i Bilderberggruppen ønskede at inddrage Japan i de uformelle netværk til fremme af transatlantisk forståelse og samarbejde – i høj grad som reaktion på Richard Nixons og Henry Kissingers diplomati. Kommissionen er stadig aktiv og har siden fået flere asiatiske medlemmer og observatører.

Dino Knudsen følger motiverne til etableringen af Kommissionen og kortlægger, hvordan Kommissionen arbejder og forsøger at øve indflydelse uden at have nogen form for officielt mandat. Kommissionen er opbygget af nationale komiteer med deltagelse af fremtrædende personer inden for politik, erhvervsliv, forvaltning og medier. Alle deltager i personlig kapacitet, og Kommissionen har ingen myndighed eller officiel repræsentation. Således omfatter medlemmerne ikke